

קידושין מד

יום ב' של זמן חרותנו

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

ב| התם במאמר בעל כרחא ורבי היא וכו' - הנה קתני בכרייתא שמאמר בנערה מהני בין מדעתה בין מדעת אביה אבל בקטנה מהני רק מדעת אביה. ומקשים התור"ד והשיטה לפי שיטת רש"י לאחר שחזר בו והריב"ם בתוס', שלפי רבנן גם קטנה מתגרשת ע"י עצמה, א"כ קשה למה גבי מאמר [שהוי בעל כרחא ודמי לגירושין] בעינן בקטנה דעת אביה. וכן מקשה הרמב"ן במלחמות [גיטין סד:].
א. התור"ד תירץ שהוי מצי לאקשווי הכי, ולפי מה דמסיק דשאני מאמר הועיל וזקוקה ועומדת, ולפי

2. ריטב"א על קידושין דף מד/א

הא דאמרינן דרבנן גמרי מאמר מקידושין דעלמא ורבי גמר מאמר מביאה דיבמה לאו דוקא דהא מאמר דרבנן היא ולא שייך ביה האי לישנא, אלא הכי קאמר דמר מדמי וסמיך לה אקדושין ומר סמיך לה אביאה, ודכוותה אמרינן בבבא מציעא (י"א א') דילפינן מציאה מגט ואע"ג דמציאה לאב מדרבנן היא, וזה פשוט:

3. ספר דבר יעקב

ג| במאי קמיפלגי רבי סבר מילי דיבמה מיבמה הו"ל למילף ורבנן סברי קידושין מקידושין הו"ל למילף - מבארים התוס' [יבמות יט:] ותורא"ש וריטב"א כאן, דאע"ג דמאמר הוי מדרבנן מ"מ קאמר דלרבי מסתבר שעשאוהו רבנן כמו ביאה דיבמה ולרבנן מסתבר שעשאוהו רבנן כמו כסף קידושין.

הדב"א [ח"ב סימן יח-ב] מקשה מי דחק לתוס' לומר שמאמר דרבנן הרי יש הרבה תנאים שסוברים שהוי מה"ת וא"כ גם רבי יכול לסבור כן. והדב"א תירץ דאה"נ רבי יכול לסבור שמאמר מה"ת וכוונת תוס' שאפשר להסביר מחלוקת רבי ורבנן גם לפי מאי דקיי"ל שמאמר הוי דרבנן.

✓ הדב"א [אות א] מקשה איך אפשר ללמוד כסף מביאה שיועיל אפי' בעל כרחא, בשלמא ביאה הוי מעשה קנין אפי' בע"כ אבל כסף אם לא זכתה בכסף אין כאן מעשה קנין, דעיקר מהות מעשה הקנין הוי

בזה שהמקנה זוכה בכסף וא"כ איך אפשר ללמוד מביאה שיועיל בע"כ. ותירץ דכיון שמאמר הוי מדרבנן, תיקנו רבנן שיהיה כמו ביאה אע"פ שאינו דומה. ולפ"ז ניחא דזה היה ההכרח של תוס' ללמוד שמאמר הוי מדרבנן, [אלא דהדב"א ממשיך שנראה שאין כוונת תוס' לומר שרבי חייב לסבור שמאמר דרבנן אלא שיכול לסבור שמאמר דרבנן].

4. חידושי הרמב"ן מסכת קידושין דף מד עמוד א

בו ובשלוחו אין בה ובשלוחה לא, איכא למידק דילמא בו ובשלוחו אין בשלוחה לא אבל בה אין הכי נמי, איכא למימר אי הכי ליתני האיך מקדש וכו' בשלוחו ולא ליתני בו דהא מרישא נמי שמעינן דמצוה בו יותר מבשלוחו, מדלא תני הכי ש"מ למעוטי בה אתא.

5. חידושי הרשב"א מסכת קידושין דף מד עמוד א

בו ובשלוחו אין בה ובשלוחה לא. וא"ת ודלמא בו ובשלוחו אין, אבל בה דוקא בה ולא בשלוחה ולמעוטי שליח אתא, י"ל דהו"ל למתני בהדיא וע"י עצמה בה ולא בשלוחה, א"נ ליתני האיך מקדש את בתו ע"י שלוחו ותו לא דאי משום מצוה בו יותר מבשלוחו הא מרישא שמעי' לי' מדלא תנא הכי ותנא בו ש"מ בה אתא למעוטי.

6. מהרש"א חידושי הלכות מסכת קידושין דף מד עמוד א

גמ' אלא כולה ר"ש היא ובשליחות ס"ל כרבי יהודה וכו' לכאורה מאי קאמר ובשליחות וכו' דהא לא בשליח דידה פליגי רבנן ורבי יהודה אלא בהיא גופה אם מקבלת גיטה אם לאו אבל בשליח דידה לכו"ע אין היא עושה שליח כדפשיט לקמן ר"נ לרבא והא דמדקדק תלמודא בו ובשלוחו קתני בה ובשלוחה לא קתני עיקר מילתא מדקדק משום דבה לא קתני אבל שלוחה שפיר לא קתני לכו"ע דאין היא עושה שליח כדפשיט רב נחמן לקמן ויש ליישב ובשליחות דקאמר לאו שליח דידה קאמר אלא קבלת הגט דידה מקרי שליחות ויד דאביה כדלקמן דעדיין הנערה ברשות אביה היא לכל דבר ולכך לרבנן מקבלת גיטה משום דהוי כיד ושליח דאביה ולר"י לא נעשית שליח ויד דאביה ודו"ק:

7. תוספות מסכת קידושין דף מד עמוד א

צווח ר"ל ויצאה והיתה - ואע"ג דאפילו ר"ל לא מקיש הויה ליציאה שהרי בקטנה היא מתגרשת אף ע"י עצמה לרבנן אם יש לה דעת לשמור גיטה ואינה מתקדשת על ידי עצמה מ"מ יש לנו להשוותם בכל מה שנוכל מלשון ויצאה והיתה א"כ אין לנו לחלק בין קידושין לגירושין בנערה דנהי נמי דמחלקין גבי קטנה היינו משום שאין לה יד לקבל קידושין אבל לקבל גיטה יש לה יד כיון שנשאת.

8. ספר דבר יעקב

ביה הרי ר"ל טוען שיש היקוש ואין היקוש למחצה
[נד' ז.]

בתום ר"י הזקן ובשיטתו תירצו, דע"כ לא היקוש
לכל מילי דהרי קידושין הוי מצרונה וגירושין בעל
כרחו, ולכן מסתבר שליכא היקוש לענין נערה, אלא
יש חילוק שלענין גירושין טהוי בעל כרחו יש לה
יד ולענין קידושין שצריך דעתה לית לה יד, וכ"כ
הרשב"א [סוד"ה צווח].

עוד תירץ הרי הזקן דלא יכח מילי שמתבטל
בפרישה יש היקוש, אבל הא דאביה מחבל קידושין,
אינו כתוב מפורש בפרישה, יהוי מסברא, ילזוה אין
היקוש.

עוד תירץ הרי הזקן דלא יכח מילי איתמי
אלא היכא דאיתמי איתמי היכא דלא איתמי לא
איתמי, ואיל"י כוונתו היקוש דהו' שמוכר בפרישה
איתמי, או שחיתה קרלה שלכונה דהיינו איתמי
וליתאר דבנייה לא איתמי.

ה) וצווח ריש לקיש כי כדוכיא ויצאה והיתה
ולכא דאשכח ביה - לכאורה צ"כ למה לא אשכחו

9. תוספות מסכת קידושין דף מד עמוד א

כמין ימא לטיגני - [1] פ"י בקונטרס לא היתה שהות שכחה בנתים כמו שולה דגים מן הים והמחבת נתונה על האור לתת בתוכה בשמן לטגנן [2] ור"ח פירש דשני מקומות הם וקרובים זה לזה כלומר אין אדם משקר כה"ג דכיון דמקום קרוב הוא סבר אי משקרנא אתי אינש אחרינא ומכחישיני הילכך לא משקר.

10. ספר שערים מצויינים בהלכה

כמין ימא לטיגני. פירשו התוס' בשם הר"ח, דשני מקומות הם וקרובים זה לזה, כלומר אין אדם משקר כה"ג, דכיון דמקום קרוב הוא, סבר אי משקרנא, אתי איניש אחרינא ומכחישיני, הילכך לא משקר. ובתשרי מהרש"ם (ח"א סי' ד) כתב, דאפשר דבוה"ז שהדואר הולכת לכל העולם, ומרכבת הברזל מעופפת, רחוקים נעשו קרובים. ולפי זה כש"כ בזה"ז דמשתמשים לטוס באוירון מקצה העולם עד קצהו, וגם משתמשים בטלפון בכל בית ובית, ומדברים מקצה העולם עד קצה האחר. ועי' במס' פסחים (צד). לענין דרך רחוקה לגבי קרבן פסח, היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים כו', וכן במס' יבמות (קטז). דילמא בגמלא פרחא אויל, וכן במס'

11. ספר דבר יעקב

ד] קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה אמר שמואל צריכה גט וצריכה מיאון וכו' צריכה גט שמה נתרצה האב בקידושין – א. מקשים הראשונים איך מקודשת הרי האב לא זכה בקידושין, דקטנה אין לה יד לזכות בקידושין, וגם קטנה אינה בת שליחות ואינה בת זכיה שתוכל לזכות עבור אביה בקידושין.

והנה הגמ' [לעיל יט]. אומרת, אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושין [וראיה מדר' יוסי ברבי יהודה שסובר שבקידושי יעוד מקדשה בויתור על עבודתה ואינו סובר שמעות ראשונות לקידושין ניתנו]. ומקשים התוס' [ד"ה אומר] ושאר הראשונים איך חלים הקידושין הרי קטנה אין לה יד להתקדש ואין לה יד לזכות בכסף קידושין.

ויש בראשונים [לעיל יט. הובא באבנ"מ סימן לז-ג] ג' תירוצים.

א) התוס' והרשב"א מתרצים דהקטנה יכולה לזכות בכסף קידושין מה"ת כיון שאיכא דעת אחרת מקנה [עיי' מב. אות ד]. ויש לקטנה יד לקבל קידושין כיון שאביה נתן לה רשות, משום שהטעם דאין לקטנה יד להתקדש הוי משום שזכות קידושי

קטנה נתנה תורה לאב, ואם אביה נתן לבת את זכותו יכולה להתקדש [כדאשכחן גבי יעוד שהתורה העבירה זכות האב לבת]. מיהו קטנה יתומה שאין לה אב לא נתנה לה תורה יד להתקדש ורק קטנה שאביה נתן לה את זכותו יכולה להתקדש.

ב) הרא"ש [פרק א' סימן טו וכה] מתרץ שקטנה זוכה בכסף קידושין מה"ת כיון שדעת אחרת מקנה, ויש לה יד לקבל קידושין מדין שליחות שהיא שליח של אביה, ואע"פ שאין קטן נעשה שליח הני מילי עבור אחרים, אבל כאן שהקטנה נעשית שליח עבור עצמה ולטובתה יש לה דין שליח.

ג. שיטת הרמב"ן והראב"ד [הובא ברא"ש סימן טו] דאב האומר לבתו צאי וקבלי קידושין מקודשת מדין ערב. ודמי להא דאיתא [לעיל ז]. שאם אמר האב תן מנה לפלוני ותתקדש לך בתי או תן ככר לכלב ותתקדש לך בתי הרי זו מקודשת מדין ערב, [דכמו שערב משעבד נפשיה בההיא הנאה שהמלוה

ב. בדין קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה שצריכה גט שמא נתרצה האב בקידושין יש ה' שיטות בראשונים.

ג. הריטב"א מבאר דכשהאב שמע שבתו נתקדשה והסכים לקידושין, הרי הוא כאומר לאיש שקידש, הנח הכסף שנתת לבתי שיהיה שלה ותתקדש לך ואז מקודשת מדין ערב. ולפ"ז צריך שיהיה הכסף בעין בזמן שהאב מתרצה כיון שאז חלים הקידושין. וכן דעת הרמ"ה [הובא בטור סימן לז]. ולפי הריטב"א חלים הקידושין בזמן שהאב שומע ומתרצה [וכ"כ תזו"א סימן מט-ב], ופליג על רש"י [ד"ה והוא] שכתב שמקודשת למפרע מזמן נתנית הכסף. וכתב הבית שמואל [סימן לו-יח] שלפי דעה זו צריך שיהיו עדים לקומי שיראו הקידושין בזמן שהאב מתרצה.

א. הרשב"א מביא שיטת הראב"ד שמירי שנתקדשה בפני האב ולא מיתה ולכן הוי כאומר צאי וקבלי קידושין שהוי מקודשת כדאמר [לעיל יט]. אב שאמר לבתו הקטנה צאי וקבלי קידושין הוי קידושין. [והא דמהני מה שהאב אומר לקטנה צאי וקבלי קידושין ביאר הראב"ד הנ"ל דהוי מדין ערב].

הרשב"א והר"ן חולקים על הראב"ד ומוכיחים [עיין להלן מו. אות ד] שמירי גם באופן שהאב לא היה בזמן הקידושין ורק שמע אח"כ שהתקדשה.

ד. הר"ן מבאר דכל אדם רוצה להשיא בתו, וגם אית ליה מצוה להשיאה, ולכן אם התקדשה הוי זכות וזכין לאדם שלא בפניו ולכן אם כששמע שתק הוברר הדבר שמקודשת למפרע מדין זכיה. [מיהו כיון דאינו זכות גמור, דהרי יוצאת מרשותו ע"י הקידושין, לכן בעינן שאח"כ יתרצה ולא ימחה אבל אם מוחה מגלה דעתו שאינו זכות.] ולפי הר"ן מקודשת למפרע כמו שכתב רש"י.

הקה"ח [סימן רמג-ח הובא לעיל מא. אות יט ומב. אות ט] כתב דזכיה מהני רק אם אין הפסד לזוכה, וכן מביא הגרנ"ט [סימן קו ד"ה לכן] בטעם הדברי חיים וביאר משום דזכין לאדם אמרינן אבל זכין מאדם שלא בפניו לא אמרינן. והאבנ"מ [סימן לז-יב] מקשה על הר"ן שאומר שקידושין הקטנה חלים מדין זכיה, דקשה דהוי זכין מאדם כיון שהאב מפסיד שהבת יוצאת מרשותו. התזו"א [סימן מט-י] והבאר יצחק [סימן א] מוכיחים מהר"ן נגד דברי הקה"ח. [מיהו שאר הראשונים שלא ביארו כמו הר"ן י"ל משום דס"ל שלא זכין מאדם, וכ"כ הגרנ"ט [סימן קז] שלכן הרשב"א מ"אן בתירוץ הר"ן].

13. רש"י מסכת קידושין דף מד עמוד ב

האמר עוקבא ובית דינו בכפרי - שם מקום סמוך לנו אם נהרדעא ששמואל שם רחוק ממנו בא ונשאל למר עוקבא והוא היה אב ב"ד בימי שמואל כדאמר במו"ק (דף טז:).

14. תוספות רי"ד מסכת קידושין דף מד עמוד ב

אמר ליה הארבי עקיבא ובית דינו בכפרי. ראיתי כתוב ששמואל קרא את רבו רבי עקיבא מפני שהיה חכם גדול בדורו כרבי עקיבא בדורו:

15. רש"ש מסכת קידושין דף מד עמוד ב

ד"ה האמר עוקבא. בא ונשאל למר עוקבא. ק"ל דלפ"ז ה"ל להש"ס לאסוקי דשלחו ליה ומה היתה תשובתו. לכן נל"פ דכוונת קרנא באמרו דברים בגו היינו שלא האמין דאמר שמואל כזה. וא"ל האמר עוקבא דברירי ליה שמעתתיה דשמואל דלמד קמי' כדאיתא במו"ק (טז ב) בסמוך לנו ולכן ודאי לא היה משקר מי שאמר זה בשם שמואל והוא ע"ד פ"ר בהא דכמין ימא לטיגני דלעיל וכמו שאמרו ביבמות (עז) הא שמואל וב"ד קיים:

16. פני יהושע מסכת קידושין דף מד עמוד ב

שם אמר ליה האמר עוקבא ובית דינו בכפרי אפכוה ושדרוה לקמיה דרב. עיין בחידושי הריטב"א. ולענ"ד שהם שלחו למר עוקבא ומר עוקבא גופא אפשר דס"ל כקרנא אלא שלא רצה להורות נגד שמואל דרבו היה כדאיתא במועד קטן [ט"ז ע"ב] דבכל יומא הוי מלווי ליה עד אושפיזיה ומש"ה שדרוה לקמיה דרב אלא שהיה חושש דרב גופא נמי יחוש לכבודו של שמואל משום מעשה דלטייה ואדבריה עליה ולא יפסוק כנגדו במה שהורה כבר למעשה להחמיר ומש"ה אפכוה ושדרוה דודאי לא יחוש רב לכבודו דשמואל לפסוק כמותו להקל כך נראה לי:

17. רש"ש מסכת קידושין דף מד עמוד ב

ד"ה אפכוה. ומשום דרב אוהבו של שמואל כו'. תימה וכי משוא פנים יש בכזה והרי הש"ס מלא בפלוגתות דרב ושמואל. ובגיטין (נט) פ"ר דאפכוה ע"י טעות:

18. דף על הדף קידושין דף מד עמוד ב

בשו"ת רב פעלים (ח"ג חושן משפט סי' א) הוכיח מדברי הגמרא שלפנינו, דמזה שהפכו לרב את בעלי השמועות, ולא חששו משום שקר מבואר דמותר לשקר כדי להעמיד הדבר על אמיתותו.